

Masthuggskyrkan 100 år

1914 - 2014

Masthuggskyrkan fyller 100 år – välkomna!

Innehåll

Masthuggskyrkan 100 år ..	3
Series Pastorum	5
Kärvt men fyllt av känslor om Ninnan Santesson	6
Jubileumsinsamling	7
Kyrkan i Göteborg under 200 år	8
Kalendarium - Händer i Masthuggskyrkan under 2014.	9
Korsord	12
Reell byggnadskonst och svensk	13
Gammalt och nytt i skön förening	14
Med plats för både lek och tanke	15
De är oljan i maskineriet..	16
Vi arbetar ideellt i Masthuggskyrkan	17
Konsttävling	20

Högt uppe på berget, med en utsikt över hela stan, ligger hon, Masthuggskyrkan.

Och nu fyller hon 100 år. Sedan 1914, och antagligen redan före det när hennes murar började resas, har hon varit ett landmärke för Göteborgaren. På klipporna i hennes murars skuggor leker Masthugggets barn och människor i alla åldrar ser solen gå ner i havet vid hennes sida.

Men Masthuggskyrkan inte bara syns, hon innehåller också mycket. Här ryms gudstjänster och samtal, sång och musik, glädje och sorg. I ljusa såväl som i mörka dagar är hon en följeslagare. I hennes rum möts vi för att möta Gud och för att växa som människor.

Masthuggskyrkan och hennes 100 år vill vi fira under 2014. Många innehållsrika ögonblick finns att uppleva, och vi har redan börjat med århundradets brudklänningar. Hela året ska vi fira och även när vi går in i nästa år finns Masthuggskyrkan här för dig och mig.

Så välkommen – börja din vandring upp för berget och in i Masthuggskyrkan. Upplev hennes storslagenhet och delta i alla spännande möten och händelser.

Gunvor Hagelberg
Kyrkorådets ordförande

Masthuggskyrkans tupp röstades fram som "Årets tupp" i tidningen Land 1986.

En kyrktupp på kullager.

Masthuggskyrkans högsta prydnad.

G.T. 22-5-1913.

Arbetet på Masthuggskyrkan fortskrider nu raskt, något som nog också är behövt om templet skall hinna bli färdigt till hösten, som väntat är. Sedan någon tid tillbaka har arbetet med tornspirans uppsättande pågått, vilket nu avslutats i och med det att tuppen fått intaga sin plats på spetsen av spiran. Den stora guldskimrande tuppen väckte i går de promenerandes i trakten livliga uppmärksamhet.

Den ter sig icke så stor, när man ser den där uppe i höjden, men den har icke så små dimensioner. Den väger sålunda icke mindre än 60 kg. och är 1 m. lång.

Tornspiran, som är 6 à 7 m. i längd, är för övrigt prydd med en hel del vackra saker. Först ha vi en stor kula, en pjes på 1½ m. i genomskärning, ovanpå denna sitter ett kors, som i själva krysset är försett med konungens namnchiffer i guld, samt därovanför en del bladornament. Över det hela tronar tuppen, som är vridbar och sålunda även kommer att tjäntgöra som vindflöjel. För att öka känsligheten har härvid de moderna kullagren kommit till användning. Det torde väl vara den första kyrktuppen på kullager.

G.T. 22.5.1913.

Masthuggskyrkan 100 år

- Anders Leitzinger -

kyrkoherde Masthuggs församling

Oscar Fredriks kyrka, Masthuggs församlings första kyrka.

Masthuggsförsamlingens första kyrka invigdes 1893 och fick sitt namn efter dåvarande kungen, Oscar II. Oscar Fredrik kallades kyrkan som ritades av Helgo Zetterwall, en av Sveriges då mest framträdande arkitekter. Men inflyttningen till Göteborg ökade kraftigt under denna tid och man fann det nödvändigt att dela flera av Göteborgs församlingar. År 1892 bodde det 24 000 personer i Masthuggsförsamlingen och 1908 46 000 personer. Församlingen delades därför 1908 i två: Oscar Fredriks församling som behöll kyrkan och Masthuggs församling som fick behålla namnet men som saknade kyrka.

Till en början firade den nya församlingen gudstjänsterna i Johanneskyrkan men tankarna på en ny kyrka fanns redan vid delningen. Man hade dock olika meningar om var kyrkan skulle ligga och hur stor den skulle vara. Det fanns tankar på att placera den i den gamla varvsparken, ungefär där Sjöfartsmuseet nu är, och att man skulle bygga en mindre kyrka som skulle vara billigare och kanske kännas mer hemma och intim för församlingsborna.

Bryta sig in i kyrkan

De mer vidlyftiga idéerna segrade och man beslöt att bygga en monumental kyrka på Stigbergets höjdplatta. Sigfrid Ericson vann den utlysta arkitekttävlingen och grundstenen

till den nya kyrkan kunde läggas den 19 maj 1911. Kyrktuppen som pryder det 60 meter höga tornet var på plats i maj 1913 (se notis från Göteborgstidningen). Kyrkans två klockor på tillsammans 5,2 ton som är gjutna vid Götaverken fick oväntat tas i bruk den 2 augusti 1914.

Kyrkoherden Valdus Bengtsson väcktes av polisen klockan fyra på morgonen och fick meddelandet att kyrkans klockor skulle ringa för mobilisering. Kyrkoherden som inte hade någon nyckel fick bryta sig in i kyrkan. Den elektriska ringningen var ännu inte installerad så kyrkoherden och två församlingsbor fick slå på kyrkans klockor för hand. Första världskriget hade nått Sverige och Masthuggskyrkans klockor ringde tillsammans med Sveriges alla kyrkklockor mellan klockan 8 och klockan 11 för mobilisering av landstormen. Många församlingsbor samlades förskräckta runt kyrkan denna tidiga söndagsmorgon.

Gustav V besökte kyrkan den 2 oktober och söndagen den 11 oktober 1914 kunde kyrkan invigas. Slutkostnaden blev 553 000 kronor mot beräknade 365 000 kronor.

Handslaget tegel

Det första man slås av när man kommer in i kyrkorummet är altartavlan. Ramen i orange och guld står i kontrast till den övriga inredningen. Men altarbilderna är inte original. Kyrkorådet hade uppdragit åt konstnären Ole Kruse att utföra tre målningar för Ericsons ramverk. Men när Byggnadsstyrelsen i Stockholm hade synat Kruses verk tyckte de inte att det passade i kyrkan och det fick därför plockas ner. Kyrkan hade därefter endast ett enkelt kors av eterneller som prydnad tills de nuvarande altartavlorna skulpterade av konstnärinnan Ninnan Santesson kunde invigas 1923.

Interiören i kyrkan är enkel och robust. Den står i stark kontrast till tidigare stilideal som i Oscar Fredriks kyrka. Teglet är handslaget och takpannorna unika. De vita innerväggarna skulle möta ett mörkt trätak. De stora stockarna behandlades med syra för att få en mörkare yta redan från början. Materialen i kyrkan är nordiska som fura, gran, täljsten och sandsten. Beslag och ljuskronor är gjorda av svartmålat järn. Sigfrid Ericson fäste stor vikt vid material och hantverkskunnighet. Det var ständigt en kompromiss mellan kvalitet

forts nästa sida

Masthuggskyrkan sedd från ovan.

foto: © Stadsmuseet

Snickaren Jesus arbetar med en stor stock; i bakgrunden skymtar djävulen med en plank.

och kostnader. Den största diskussionen mellan byggnadskommittén och arkitekten gällde taket. Kommittén ville använda ett enklare tak av plank men Sigfrid Ericson ville ha hela stockar. Han vann denna strid och stockar togs hit från Töllsjö med hästar i fyrspann. Men inte nog med att arkitekten vann striden om taket, som en pik till de som ansåg att kyrkobygget blev för dyrt, lät han tillverka en relief i sten som sitter i norra vapenhuset. Den föreställer snickaren Jesus som arbetar med en stor stock till ett bygge. I bakgrunden ser man djävulen som står och frestar med en plank. Intressant att notera är att stockarna inte har en bärande funktion i kyrkan utan endast är ett dekorativt och exklusivt innertak.

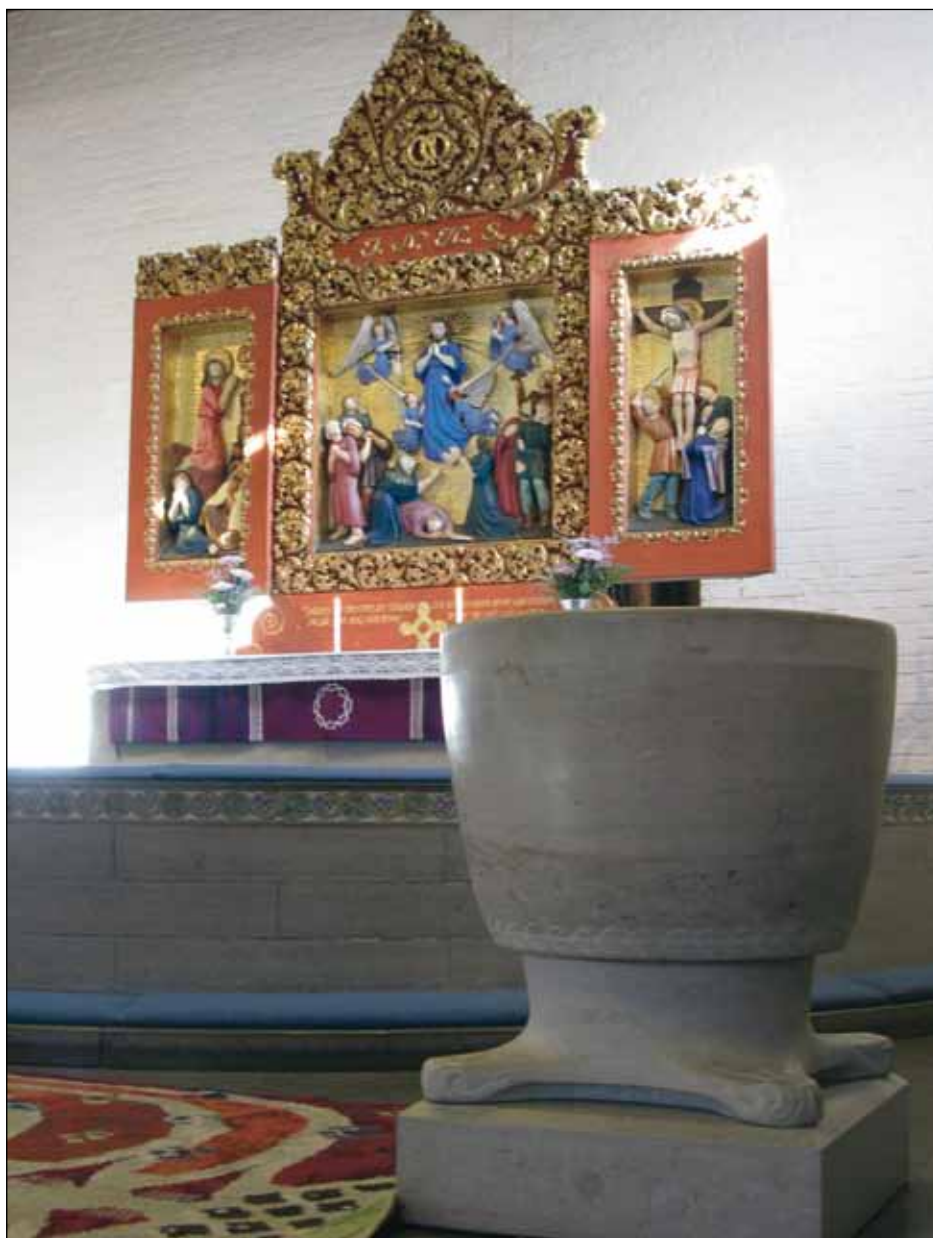
Dopfont i gotländsk sandsten

I Ericsons ritningar återfinns rikligt med skulpturer och ornamentik men allt kunde inte färdigställas eftersom det inte fanns pengar. Ett flertal av de skulpturer som kyrkan nu har är resultat av donationer.

En märklig detalj i kyrkans historia är att kyrkan under nästan 90 år inte hade en egen dopfont. De barn som är döpta i kyrkan före 1991 är döpta i en 1600-tals dopfont från Styrnäs gamla kyrka i Härnösands stift. Dopfonten hade hamnat på Göteborgs historiska museum som lånade ut den till Masthuggskyrkan. Nu står denna i Styrnäs nya kyrka utanför Kramfors och Masthuggskyrkan fick sin nuvarande dopfont 1991. Den är gjord i gotländsk sandsten och ritad av arkitekt Arne Tollbom efter Ericsons idé. Masthuggskyrkan har inte så många äldre dyrbara

lösa inventarier och prästkläder. Det märks att det länge var en fattig församling. Men i byggnaden har vi ett av Sveriges främsta nationalromantiska byggnadsverk. En uppskattad församlingskyrka och ett landmärke och signaturbyggnad för hela Göteborg. Varje år har vi mellan 90 000 och 100 000 besökare från hela världen. Mellan åren 2008-2013 har kyrkorummet förändrats mer än det gjorts under de föregående 90 åren. De 14 främre kyrkbänkar har tagits bort och ersatts av lösa stolar för att få ett mer funktionellt kyrkorum. Dessa stolar och ett nytt sidoaltare är ritade av arkitekt Calle Althoff. De är tillverkade unika för Masthuggskyrkan.

Under södra läktaren har det också tagits bort bänkar för att få ett inglasat rum för olika samlingar. I detta finns ett lekskåp med prästkläder och annat för barn. Det är ritat och tillverkat från stock till skåp av Patrik Jonsson. Den tidigare expeditionsbyggnaden som kontoriserades på 1950-talet har återställts till sitt ursprungliga skick. Vi har nu fått ett av Göteborgs kanske vackraste samlingsrum. Kyrkoråd och medarbetare har försökt förändra lokalerna så att det mer passar dagens och framtidens verksamheter och gudstjänster. Vi har försökt att göra det med största hänsyn till Sigfrid Ericsons intentioner och byggnadens arkitektoniska och historiska värden.

Masthuggskyrkans dopfont i sandsten från 1991 är ritad av Arne Tollbom efter skisser av Sigfrid Ericson.

foto: © Kamerareportage

Val till kyrkoherde sker i Masthuggskyrkan 1916. Gottfrid Klingner valdes till ny kyrkoherde efter att ha varit komminister i församlingen. Altartavlan pryddes då av ett eternellkors. Nuvarande utformning snidades av Ninnan Santesson och arbetet var klart 1923.

Repslagargården

I samband med kyrkans 100-årsfirande är det värt att också uppmärksamma Repslagargården. Göteborgs första församlingshem. Även Repslagargården ritades av Sigfrid Ericson och stod färdig 1915. I huset bodde från början församlingens två diakonissor som också var utbildade sjuksköterskor. Repslagargården fungerade därför långt in på 1960-talet som en distriktssköterskemottagning.

Jag vill sluta med några ord av Gottfrid Klingner, den mest kända av Masthuggets präster. Han var komminister och kyrkoherde i församlingen under 32 år. Med Klingners ord från församlingsbladet i november 1914, då kyrkan var nyinvidg hälsar jag dig välkommen till Masthuggskyrkan.

”För enskild andakt kommer vår kyrka att hållas öppen vissa timmar om dagen. Platsen för den enskilda uppbyggelsen genom bibelläsning och bön är i första hand i hemmet, men då där ofta är svårt att få stillhet på grund av trångboddhet och bristande förståelse af hemmets medlemmar så vill vårt stora andliga hem, templet, stå öppet. Där får vi en stunds ro för att hämta kraft i livets kamp för tillvaron. Välkommen då

till templet, vårt tempel. Kom gärna i din arbetsdräkt! Kom för att taga emot den hjälp, som dessa stunder vilja gifva yngre och äldre till stillhet i denna rastlösa värld, inför Gud, som vill välsigna och bevara oss och gifva oss sin frid.”

**Masthuggskyrkan
är öppen för besök
september - maj
vardagar kl. 9-16 samt
juni - augusti
dagligen kl. 9-18.**

Repslagargården skiljer sig markant från övrig bebyggelse med sin träfasad. Invändigt återfinns den mörka träpanelen. Infälld bild är från invigningen av Pilgrimscentrum i maj 2011.

Series Pastorum Masthuggs församling

Valdus Bengtsson
1908 – 1918

Gottfrid Klingner
1918 – 1936

Albin Rosengren
1938 – 1957

Evert Ternevall
1957 – 1977

Torsten Malmeström
1978 – 1987

Margareta Brandby-Cöster
1988 – 1995

Christina Eriksson
1996 – 1999

Barbro Gustavsson
1999 – 2006

Anders Leitzinger
2007 –

Kärvt men fyllt av känslor

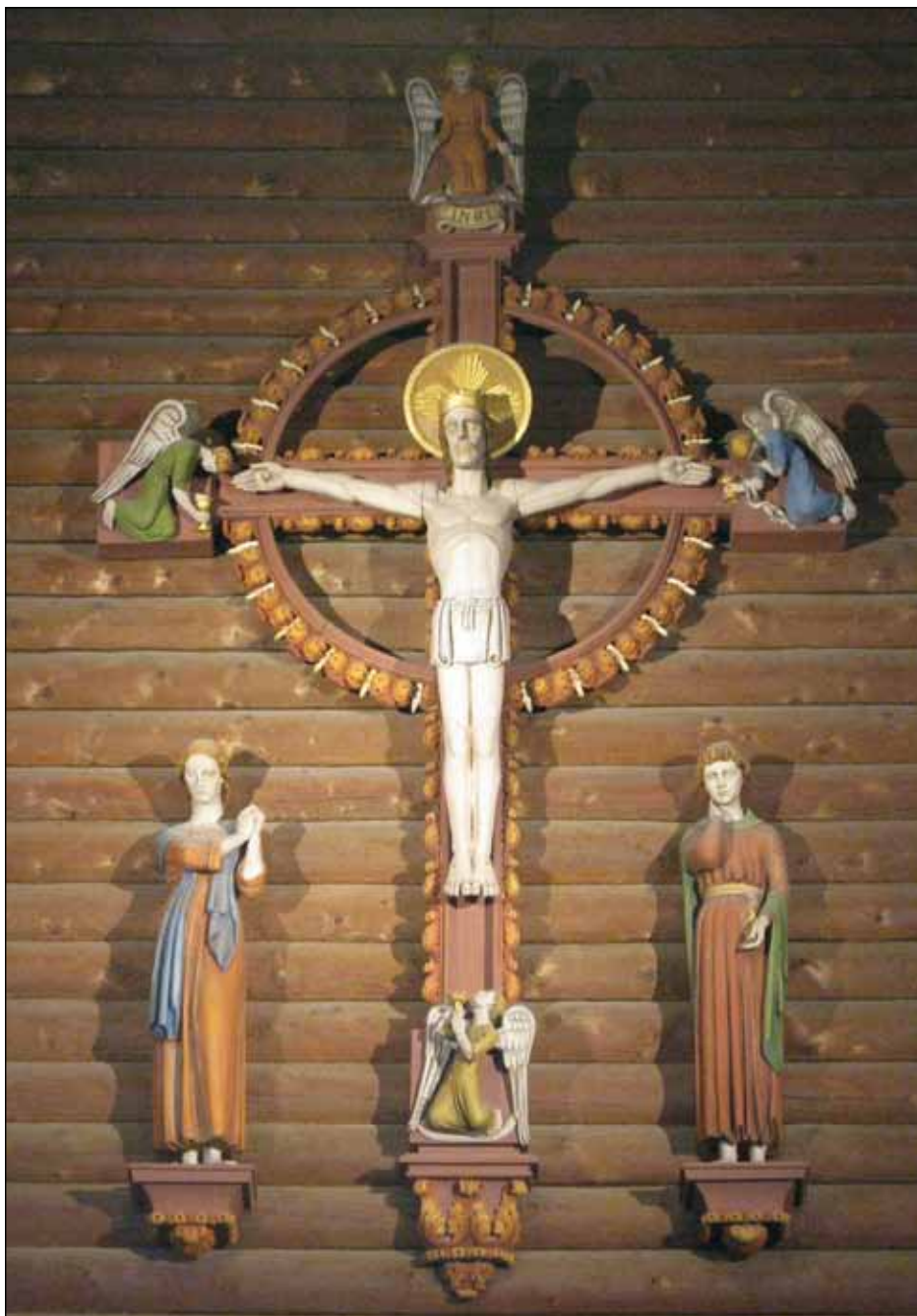
om Ninnan Santesson - Ulla M. Andersson -

Uttrycket framför ytan är det som kännetecknar Ninnan Santessons konst. Hon anlätades ofta som kyrkokonstnär och fick både erkännande och uppmärksamhet under sin aktiva tid. Trots det har hon nästan blivit bortglömd, ett öde som också drabbat andra kvinnliga konstnärer.

Den drar blickarna till sig, den tredelade och ljusst orangeröda altartavlan med bilder av välkända berättelser ur Bibeln. Triptyken har en kraftfull ornamentik i guld, som kontrasterar mot de vita väggarna och de grova stockarna i Masthuggskyrkans tak.

Triumfkrucifixet hänger mellan kyrkans långhus och kor och är hela fem meter högt. Vid sidorna finns de sörjande Johannes och Maria. Beträktarens öga dras uppåt, träskulpturens storlek förstärks av placeringen på väg upp mot det väldiga taket. För den som besökt kyrkor på Gotland är triumfkrucifixets stil välkänd, även om uttrycket skiftar mellan de olika konstnärer som skapat dem.

De båda konstverken är snidade av konstnären Ninnan Santesson, en av de kvinnliga modernister som var verksamma under första halvan av 1900-talet. Hon skapade en hel del kyrkokonst under 1920-talet och så

Triumfkrucifixet hänger ovanför koret. Kristus på korset flankeras av Maria och lärjungen Johannes.

här beskriver konstkritikern och författaren Gottfrid Johansson krucifixet i december 1925 i en tidning:

”Det är något nordiskt kärvt och hårt, nästan grovt över gestalt och anletsdrag. Men dessa grova drag äro fyllda av lidandets höghet och storhet och verka genom denna motsättning dubbelt så gripande”.

Ekreliefen ”Fiskare” från 1917 är ytterligare ett av hennes konstverk i kyrkorummet. Det föreställer tre stiliserade bistra män som utstrå-

lar beslutsamhet, men också lugn. Träets struktur, oregelbundenheter och ådringar har fått vara kvar, det ska synas att det tillverkats av en mänsklig hand. Detta var det första konstverk som Santesson sålde till ett konstmuseum, 1918 inköptes det av Göteborgs Konstmuseum som nu lånat ut det till Masthuggskyrkan.

Ninnan Santesson föddes 1891 och hennes egentliga namn var Gertrud Paulina. Hon var mellanbarn i en välbärgad familj, som en tid var bosatt på Tjolöholms slott. Efter faderns död

Ninnan Santesson, porträtt taget kring 1916. foto: privat.

Träskulpturen "Fiskare" av Ninnan Santesson från 1917.

flyttade mamma och de tre systerarna till Stockholm. Som artonåring började hon sin konstnärliga utbildning hos moderns väninna Sigrid Blomberg, som hade en egen konstskola. Sigrid Blomberg var själv en erkänd skulptör och ägnade sig åt kyrklig konst, uppdrag som vid denna tid mestadels var vikta för manliga konstnärer.

1911 började Santesson på Konstakademien och träffade flera andra kvinnliga konstnärer, ett par av dem skulle sedan följa varandra tätt genom livet. Två år senare reste hon och en väninna till Paris för att studera vidare och senare slöt också Siri Derkert, studiekamrat från Konstakademien, upp.

I Svenskt Biografiskt Lexikon står att läsa att hon undervisades i skulptering av Antoine Bourdelle under Paristiden. Hans uppmaning till sina elever om att ständigt se med nya ögon och aldrig fastna i en metod,

passade henne som hand i handske. Bourdelle var också positiv till kvinnliga konstnärer, något som inte hörde till vanligheterna under denna tid.

Santesson träffade konstnären Engelbert Bertel-Nordström i Paris och de ställde senare ut sin konst tillsammans i Stockholm. 1917 gifte de sig och året efter kom dottern Lena. De tycks ha arbetat samman en del, bland annat har Bertel-Nordström målat Masthuggskyrkans altarskåp och Triumfkrucifixet. De förblev ett par fram till 1928, då de skildes.

I det privata livet var vännerna viktiga. De delade vardagen, men också konstnärskapet. Särskilt viktig verkar Siri Derkert ha varit, de utbytte erfarenheter och sporrade varandra. I den närmaste kretsen fanns också Lisa Bergstrand, Mollie Faustman, Vera Nilsson och Maja Braathen och dessutom operettsångerskan, skådespelerskan och regissören Naima Wifstrand.

Så småningom övergick Ninnan Santesson till att arbeta i konststen och cement. I Masthuggskyrkan finns ännu ett verk av henne från just denna tid, en stenrelief i granit av Såningsmannen ur bibeln. Den är placerad ovanför dörren i kyrkans kor.

I slutet av 1930-talet och början av 40-talet bytte hon återigen material till lera och bronsgjutning. En stor produktion av porträtt började. Ett återkommande motiv är väninnan Naima Wifstrand, som hon bodde tillsammans med i London under några år. Santesson återvände även till Paris ett par gånger och fördjupade sig i konststudier.

Reliefen Såningsmannen är placerad ovanför dörren till sakristian.

Hon lär ha sagt:

"Jag är fångslad av människor, för människor utvecklas ständigt. Jag vill fånga deras egenskaper, deras intellekt i skulpturens bundna form."

De tidiga decennierna av 1900-talet präglades av tuffa villkor för kvinnliga konstnärer, som emellanåt drabbades av motgångar. De som ändå lyckades slå igenom var främst Siri Derkert, Vera Nilsson och Sigrid Hjertén, även om Sigrid Hjertén fick vänta länge innan hon blev accepterad av konstlivet. De som hamnat i skymundan är till exempel Tora Vega Holmström, Maj Bring och Ninnan Santesson.

Ninnan Santesson var med om förberedelserna inför en egen utställning på Gummessons Konstgalleri i Stockholm 1969, men dog före vernissagen.

Jubileumsinsamling

Under jubileumsåret samlar församlingen in pengar till vårt vänpastorat Hlatikulu i Swaziland. Swaziland ligger i södra Afrika omgivet av Sydafrika och Mozambique. Det är världens sista absoluta monarki. Pastoratet består av fem landsbygdsförsamlingar. Ett par av församlingarna är särskilt hårt drabbade av HIV/Aids. Man beräknar att hälften av den vuxna befolkningen i dessa byar har dött eller är döende i Aids. Det finns därför många föräldralösa barn som lever under knappa omständigheter hos släkt och vänner. Insamlingen kommer bland annat att gå till förebyggande HIV/Aids arbete, lunchmat till barn, demokratiseringsarbete och bättre kyrkobyggnader.

Lämna gärna en gåva på församlingens särskilda gåvokonto, pg 116204-9 Märk inbetalningen Masthugg 68900--8352, eller vid de särskilda kollekterna till Swaziland under året. Vid alla dopgudstjänster i kyrkan tar vi upp kollekt till vänförsamlingarna.

Mer information om vänförsamlingsarbetet kommer i nästa församlingsblad.

Kyrkan i Göteborg under 200 år

- Anders Jarlert -

professor i kyrkohistoria vid Lunds universitet

Göteborg är en ganska ung stad med många gamla kyrkor. För tvåhundra år sedan låg de medeltida kyrkorna alla utanför staden. I början av 1800-talet hörde en tredjedel av befolkningen till någon av de militära församlingarna. Göteborg var en garnisonsstad – under de långa krigen i början av 1700-talet stängdes portarna. Det betydde t.ex. att domprosten, som också var kyrkoherde i Örgryte, på flera år inte alls kunde komma dit. Majorerna hörde då ihop med Örgryte: en stor landsförsamling runt om staden. Masthugget var en förort.

Ännu för 200 år sedan var det tyska inslaget i kyrkolivet markant. De tyska kyrkoherdarna satt med i domkapitlet ända till 1936, men från 1773 hade Tyska församlingen en tysk och en svensk avdelning, med var sin kyrkoherde. Andra personella församlingar var Hospitalsförsamlingen och Fattighusförsamlingen. Fram till 1883 saknade Göteborg territoriell församlingsindelning.

I Göteborg brann det ofta. Den nuvarande domkyrkan är den tredje på samma plats. I den 1883 bildade Masthuggsförsamlingen byggdes efter några år Oscar Fredriks kyrka. Den var så fin, att det fattiga folket inte vågade sig dit. Därför öppnades 1899 Församlingshyddan i hörnet Fjällgatan/Paradisgatan. Först 1908 delades församlingen, och 1914 stod Masthuggskyrkan färdig. Men redan 1866 invigdes S:t Johanneskyrkan i

Gudstjänst i Masthuggskyrkan 1934.

foto: © Kamerareportage

Stigbergsliden. Den var från början privat, och hade inga uthyrda bänkarplatser som församlingskyrkorna. På 1990-talet blev den ”kyrkan som marknaden ratade”, när den inte gick att sälja, men togs över av Stadsmissionen, som grundades 1952. Namnet Göteborgs kyrkliga stadsmission fick en ny dimension när verksamheten bedrivs inne i kyrkan.

Att besöka en gudstjänst för 150 år sedan är en annorlunda upplevelse, inte bara för längdens eller språkets skull. Kombinationen av stel högtidlighet i liturgin och vulgära inslag som spottlådor för snus på golvet gör ett främmande intryck. Men folk går i kyrkan, inte bara av tvång eller socialt tryck, utan för att höra Guds Ord. Flera starka väckelsetraditioner sätter under slutet av 1800-talet sin prägel på kyrkolivet i Göteborg. Skulden, förlåtelsen, evigheten och friden är levande, angelägen verklighet för många. Kristendomskunskapen är både omfattande, djup och reflekterad, och samtidigt hos andra ytlig, tunn och enbart inlärd.

Rent statistiskt går det att se hur kyrkligheten i Göteborg länge varit mera intensiv än i andra stora städer:

det är idag inte fler som går i kyrkan här, men de som går, gör det oftare. Både de som läser sin bibel och de som engagerar sig i hjälparbete, gör det regelbundet. Intensiteten gör att många inte nöjer sig med sin församlingskyrka. Medan man förr valde gudstjänst i olika kyrkor efter vilken präst som predikade, väljer många idag församling och stannar där.

När befolkningen under mitten av 1900-talet ökade explosionsartat, blev småkyrkorna svaret. Genom lokalt engagemang och ansvarstagande, kyrklig närvaro mitt i nya samhällscentra, och församlingslokaler sammanbyggda med kyrkan mötte man en ny tid. Den tycks redan vara förbi. Idag blåser vinden åt andra håll.

Mycket i kyrkolivet är gemensamt över tid, också i gudstjänsten. Samma kyrkoår under seklernas gång, men nu tydligare markerat med liturgiska färger och större variation. Samma uppdrag att förkunna samma evangelium, och samma svårigheter att få människor att förstå att den kristna tron förutsätter kunskap, men är en gåva, ett liv som man inte kan skaffa sig själv.

foto: © Stadsmuseet

Församlingshyddan i korsningen Fjällgatan/Paradisgatan, omkring 1900.

Kalendarium

Masthuggskyrkan 100 år

Allt sker i Masthuggskyrkan om inget annat anges

Mars - April

9 mars kl 11 Gudstjänst därefter Vernissage

Utställning på temat Våren - Livet - Döden

Konstnärerna *Inger Andreasson, Karin Grönlund, Eva Hallström, Sonja Jansson och Daniel Sandén* ställer ut.

Visning pågår till 13 april.

10 april kl. 19.30 Kammarkonsert

Kantat BWV 182 "Himmelskönig sei willkommen" av J.S. Bach
Konsert i G-dur för orgel och stråkar (Wq 34) av C Ph. E Bach
Masthuggskyrkans Kammarkör, Kaspar von Weber - countertenor,
Michael Axelsson - tenor, *Karl-Peter Eriksson* - bas
Berit Palmgren W - orgel och körledare samt instrumentalister

27 april kl. 11 En ängel vid din sida

- temamässa med ord av *Ulf Nilsson* och musik av *Leif Nahmfeldt*.

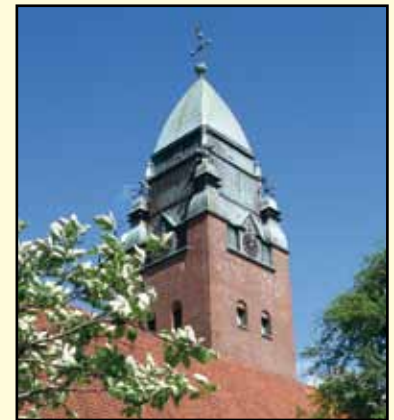
Tonstrålarna & Tonfiskarna under ledning av *Lina Melander, Leif Nahmfeldt* och *Daniel Melander* - gitarr, *Alfred Lorinius* - kontrabas,
John Holmström - flygel. *Janne Manni* och *Anders Leitzinger* - präster.

kl 12 Release av barnkörernas CD-skiva, "En ängel vid din sida". Invigning av utställningen Mitt Masthugget.

Barns bilder och texter från sin stadsdel.

kl 13- 14 Kom på en idé. Hitta på en berättelse. Skriv en bok.

Ett inspirerande möte med barnboksförfattaren *Ulf Nilsson* som bland annat skrivit boken *Adjö herr Muffin* och böckerna om *Lilla syster Karin*.

Maj

10 maj kl. 15 Vårkonsert med församlingens barnkörer

kl. 19 "Utan dina Andetag" Konsert med Wermdö Brass, Värmdö Kammarensemble och Masthuggskyrkans Popkör

18 maj kl. 18 Vårkonsert med Våghalsarna och instrumentalister

25 maj Vårkonsert med POP-kören

28 maj - 1 juni Invigning av Lödöseleden

Pilgrimsvandring från Pilgrimscentrum i Göteborg till Lödöse.
Se mer information på Pilgrimscentrum i Göteborgs hemsida;
www.pilgrimscentrum.be

29 maj Friluftsdag

Pilgrimsvandring där vi bland annat firar friluftsgudstjänst i Slottsskogens friluftskyrka. Start från Repslagargården kl 10.

Juni - Juli

1 juni kl. 11 Låt hjärtat va' med!

- en hyllning till Sonya Hedenbratt och Masthugget
Lasse Kronér - sång, Lina Melander - sång,
Sven-Eric Dahlberg - flygel, Alfred Lorinius - kontrabas,
Johan Birgenius - trummor, Masthuggspoijkars spelmanslag
Anders Leitzinger, Anna Dubár - präster

Utställning: **Masthuggskyrkan 100 år**

ett samarbete med Göteborgs stadsmuseum.

Lasse Kronér inviger utställningen som pågår till 19 oktober

3 juni kl. 12 Kors och Pipor - kort visning av kyrkan, kaffe&bulle kl. 13.30 Föredrag: "Det första Masthugget"

Rolf Simonsson, Gamla Masthuggspoijkar

10 juni kl. 12 Kors och Pipor - kort visning av kyrkan, kaffe&bulle kl. 13.30 Föredrag: "Göteborgs hamn" *Rolf Axelsson*

17 juni kl. 12 Kors och Pipor - kort visning av kyrkan, kaffe&bulle kl. 13.30 Föredrag: "Livet i Masthugget innan rivningarna"

Rolf Simonsson, Gamla Masthuggspoijkar

foto: Martin Litens

Augusti - September

2 augusti kl. 10.55 Klockringning

till minne av första klockringningen i Masthuggskyrkan i samband med mobiliseringen av landsstormen vid Första världskriget utbrott 1914

4 september kl. 18.30 Kors och Pipor - visning av kyrkan och dess orgel.

11 september kl. 18.30 Kors och Pipor - kort visning av kyrkan kl. 19 Föredrag: Arbetarkvinnor i Masthugget

Malin Nilsson doktorand vid Göteborgs universitet
avdelningen för ekonomisk historia.

15 september kl. 13.30 Kvinnovandring från Masthugget till Pusterviken (Anmälan till receptionen senast 13/9 tfn 031-731 92 50. Avgift 50 kr, Begränsat antal.) Samling utanför Masthuggskyrkan. *Malin Nilsson* - doktorand vid Göteborgs universitet

18 september kl. 18.30 Kors och Pipor - visning av kyrkan och dess orgel.

21 september kl. 18 Håll koll på organisten

- orgelkonsert med storbildsskärm.

Vid tangenterna organist Berit Palmgren W.

25 september kl. 18.30 Kors och Pipor - visning av kyrkan och dess orgel.

Oktober

1 - 10 oktober Inlämning av alster till konståvlingen

(se mer sidan 20)

5 oktober kl. 11 Högmässa enligt 1914 år gudstjänstordning
Församlingens präster och musiker.

Musik bland annat av Janne Brodén, förste organisten i
Masthuggskyrkan

kl. 13 Föredrag:

"Samma stad - och helt annorlunda. - inre och yttre
förändringar i kyrkligheten i Göteborg under 200 år"

Anders Jarlert, professor i kyrkohistoria vid Lunds universitet.

10 oktober KULTURNATTA med musiker från Storebackegatan

11 oktober kl. 10 -16 Öppet Hus i kyrkan

Utställning av kyrkans textilier och silver, café,

Masthuggspojkarnas spelmanslag spelar och mycket annat.

Föredrag: (teckenspråkstolkas)

Masthuggskyrkan - Arkitekten och Arkitekturen

Claes Caldenby, professor emeritus Chalmers

Vad kan Dag Hammarskjöld betyda för oss idag?

- om mystik och politik i en konfliktfylld värld

K-G Hammar, ärkebiskop emeritus

12 oktober kl. 11 Festmässa

Församlingens präster, musiker och körer

K-G Hammar predikar

Festkaffe

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

sensus

Svenska kyrkan
I GÖTEBORGS
MASTHUGGS FÖRSAMLING

reservation för ändringar

November - December

9 - 16 november Förföljda och Förintade

utställning till minne av Kristallnatten,
målningar av *Christina Stendahl*

30 november kl. 11 Adventsgudstjänst

församlingens präster, musiker och körer,
blåsarensemble, Adventskaffe

Vinnare i konståvlingen presenteras

Utvalda bidrag från tävlingen visas i kyrkan
fram till 6 januari 2015

Utställning: "Masthuggskyrkan om 100 år"

Foton och berättelser från Masthugget tagna av barn i
församlingens barngrupper samt elever från skolor i
församlingen.

Korsord

De skuggade rutorna bildar en mening med anknytning till bilden. Skicka in ditt svar till Masthuggs församling (post och mailadress se sid 19) senast 20 maj.

Av inskickade svar drar vi fem vinnare som presenteras vid gudstjänsten den 1 juni.

Vågrätt

5. Flod i Italien
7. Järn
8. Potatismått
9. Jesu fem
10. Världsvid
11. Långt framskriden
12. ...till natten kommer
13. Sätta fart
15. Kväve
16. Längre än sju
18. Kanske i dill
20. Styrmedel minus t
22. Kanske från Lindome?
24. Sades sju år bli
26. Var hälsad
27. Hade en stav
28. Solgud
29. Kyrklig Masthuggsprofil
31. Begynnelsen och änden
32. Kalium
33. Årtagen?
38. Gick Jesus inte på
39. Fem
40. Guding
41. Här snickrade Jesus
45. Fotfäste för tupp

Lodrätt

1. En av Paulus postadresser
2. Kärve
3. Fristad för Luther
4. 1:a Mosebok
5. Från död till liv
6. Katrina
9. Elton John
14. Nattvardsbord
17. Sällning
19. Prisar
21. Kan försätta berg
23. Jakobs fru
25. Gjorde Judas
29. Pepparkaksöga
30. Båtbyggare
32. Kan man bilda
34. Kan det katt
35. "Den förskräcklige"
36. "Född" i gamla kyrkoböcker
37. Drake
42. Sveriges Radio
43. Virus
44. Liten och spårig.

1	2		3		4		5	6
7		8				9		
10								
11				12				
			13			14		15
16	17			18			19	
	20		21		22			23
24				25		26		
	27					28		
29					30			
				31				32
3	34		35			36	37	
38			39			40		
41		42		43	44			
45								

Reell byggnadskonst och svensk

- *Claes Caldenby* -

professor emeritus i arkitekturens teori och historia, Chalmers tekniska högskola

Masthuggskyrkan är ett av de främsta exemplen på den svenska nationalromantikens arkitektur. Ragnar Östberg, Stockholms stadshus arkitekt, talade 1912 om "det koncentrerade arbete som hos oss pågår att äntligen få vår arkitektur till reell byggnadskonst och svensk". Det reella handlade om att låta funktion, "äkta" material och konstruktion vara utgångspunkten. Det svenska låg i tiden som ett försvar av den historia man såg försvinna med industrialismens samhällsomvandling, dessutom förstärkt av unionsupplösningen 1905. "Det karaktäristiska för vår byggnadskonst har oftast varit en viss kärfhets" skrev 1908 Carl Westman, Röhsska museets arkitekt och en av dem som formulerade nationalromantikens ideal.

Masthuggskyrkans arkitekt Sigfrid Ericson (1879–1958) var utbildad på Chalmers under Hans Hedlund, som inledde sin undervisning i byggnadskonstens historia med att betona att "konstformen härleder sig ur konstruktionen" och som av en annan av sina elever beskrevs som "en ganska modern man för sin tid, förstående för riktig konstruktion, äkta material". Själv var Ericson från 1913 och drygt 30 år framåt rektor för Slöjdföreningens skola, med nära kontakt med hantverket. Som arkitekt kom han att rita en lång rad kyrkor, som Surte 1912, Hunnebostrand

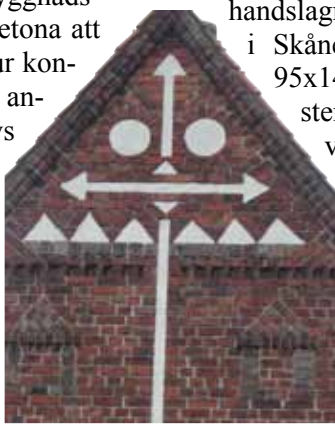

Arkitekten Sigfrid Ericson, föddes i Fritsla församling, Västergötland.

1912, St Matteus i Kvillestaden 1923, Brämaregården 1925, Johannebergskyrkan 1940.

Masthuggskyrkan, ett uppdrag efter vunnitävling 1907, blev hans ungdoms mästerverk. Hans senare byggnader i klassicistisk arkitektur, med Konstmuseet vid Götaplatsen som krön på karriären, fick aldrig samma erkännande.

Var hittar vi då det "reella", "kärva" och "svenska" som gör Masthuggskyrkan till nationalromantik? Redan det höga läget, "som ett fyrorn för både skepp och människor" enligt den yngre arkitekten Gunnar Asplund i en kommentar i tidskriften Arkitektur 1914, har något stolt och storslaget över sig. Tornet, 60 m högt och med 11 m sida, är ovanligt kraftigt. Kullerstenen i muren och i byggnadernas socklar får kyrkan att växa ur berget. Ericson ville helst haft ännu större storlekar på stenen. Även det handslagna teglet från Yddinge i Skåne är av stort format, 95x142x300 mm. En sådan sten väger ca 6 kg, dubbla vikten av standardtegel. Det krävde karlatag av murarna, något tidens arkitekter satte värde på. Till det traditionellt svenska får de vita blinderingarna i expeditonsflygeln räknas.

Konstruktionen, både i tornet och i taket, är i betong, ett modernt material 1914 men ingenstans exponerat. I interiören överraskar det tunga timmertaket och de snidade rundtimmerpelarna. Knuttimring var något som nationalromantikens arkitekter uppfattade som svenskt, men sällan hade möjlighet att använda i offentliga byggnader, av konstruktiva och brandtekniska skäl. Masthuggskyrkan är i det avseendet unik. Takets tyngd har ifrågasatts, bland annat av Asplund i den redan nämnda kommentaren. Men Ericson tog strid för att få timmerstockar, inte brädor. Byggnadskonst skulle vara på riktigt.

Surte kyrka *foto: Krister Engström*

foto: Claes Caldenby
S:t Matteus metodistkyrka på Hisingen

foto: Claes Caldenby
Brämaregårdens kyrka.

foto Krister Engström
Johannebergskyrkan.

Gammalt och nytt i skön förening

samtal med Patrik Jonsson

- Ulla M. Andersson -

Våra kyrkor är fulla av konst och konsthantverk att vårda och bevara inför kommande generationer. I Masthuggskyrkan pågår även nyproduktion i samarbete med konsthantverkaren Patrik Jonsson.

Den första beställningen Patrik Jonsson fick var ett lekkyrkskåp, som vid första anblicken liknar ett gammaldags klädskåp. Det är tillverkat helt för hand i gran och lind med snidade dörrspeglar på utsidan. Träet anas genom den ljusblåa färgen som passar väl in i kyrkans övriga nationalromantiska inredning. Dörrarnas utsmyckning är dels en fiskare i full färd med att landa sin fångst, dels en kvinna som tittar ut över horisonten. Allt med en blinkning till Masthuggets befolkning i äldre tider.

– Jag har använt mig av symbolerna ankaret, hjärtat och korset. Mitt arbete ligger mitt emellan konsthantverk och design. Skåpet är ritat direkt för det här rummet, jag har inspirerats av arkitekturen som redan finns. Idén till drakarna på skåpshandtagen lånade jag från orgeln, berättar Patrik Jonsson, som är utbildad på Högskolan för Design och Konsthantverk, Dömen konstskola och har en masterutbildning i inredningsarkitektur från Göteborgs universitet.

Lekkyrkskåpet används regelbundet i söndagsskoleverksamheten. Innanför de snidade dörrarna öppnar sig en

Patrik har snidat dörrarna till lekkyrkskåpet med symboler som har nära anknytning till havet och kyrkan.

värld av kyrkliga symboler och föremål i miniformat. Där finns kräklän, en handslagen minidopfont och en kollektkåp. Där finns också prästkläder att klä ut sig i: den vita fot-sida dräkten, en mässhake med stola. Alltsammans uppsytt av kvinnor i församlingen, ett frivilligt, välgjort och tålmodskrävande arbete.

– Det är roligt med miljöer där det satsas på barnen, de känner det. Man ser att de behandlar sakerna i skåpet med respekt, säger Patrik Jonsson, som bor nära kyrkan och även besöker den med sin familj.

I januari avslutades en konstutställning i kyrkan. Patrik Jonssons bidrag

var vandringsstavar och det passar väl eftersom Masthuggskyrkan också är värd för Pilgrimscentrum. Vandringsstavarna är tillverkade av skilda träslag och en av dem är i avenbok, grå med en snidad bläckfisk på knoppen. Den har en mjukt slipad yta som känns härlig i handen.

Patrik Jonssons känsla för material och kunskaper i konsthantverk och design används också när kyrkan ska anpassas till moderna behov. Ett nytt ljus- och ljudbord ska tillverkas så att det både blir praktiskt, men också passar in i kyrkans formspråk.

– Jag får fria händer att bestämma mycket själv. Att få lov att arbeta så här är jättespännande. Det får ta tid och det jag gör kommer att finnas kvar länge, säger Patrik Jonsson.

När lekkyrkskåpet invigdes var det många som vill utforska det.

Med plats för både lek och tanke

- Ulla M. Andersson -

I rytmiken leker de minsta musik under skolornas studiebesök är ingen fråga för dum och i popkören både sjunger och spelar man. I Masthuggskyrkan finns något för varje barn, också för den som bara vill ha lugn och ro en stund efter skolan.

Skolbarnen ska göra en resa i en tids-tunnel. De stiger in i Jerusalem och uppgiften är att tillsammans med de tre vise männen leta upp det lilla Jesusbarnet. Tyvärr är de vise männen inte så smarta, de kan inte ens läsa en karta utan håller den upp och ner... Hur ska det gå? På vägen träffar de Herodes som sitter på sin höga tron och efter några små äventyr hittar de fram till stallet. Där finns Maria och Josef och med lite tur får skolbarnen träffa en alldeles levande liten bäbis också, i Marias armar.

Det är en dramatiserad julvandring, tidstunneln som leder till Jerusalem går uppför trapporna till läktaren in bakom orgeln och vapenhuset tjänstgör för tillfället som stall.

– Vi bjuder in skolklasser i området och gör det här i samarbete med Carl Johans församling och Majornas missionskyrka. Skolklasserna återkommer ofta år efter år, så vi använder olika manus så att de inte känner igen för mycket. Vi har påskvandringar också, berättar församlingspedagogen Hans Zickerman.

I julvandringen i december spelade barn- och ungdomsprästen Janne Manni en av de vise. Han gillar att skoja och använda humor i sitt arbete.

– Det är lätt att skämta, för varken barn eller vuxna räknar med att man ska göra det som präst, säger han.

Janne Manni och Hans Zickerman ansvarar även för kyrkans barngrupper som träffas en gång per vecka.

– De mindre barnen hämtas på Fjällskolan och Carl Johansskolan och det hjälps vi åt med. Vi brer mackor, leker, pysslar och håller andakt med barnen. Vi förbereder också inför fi-

Miniorerna får mellanmål innan gruppen börjar. Prästen Janne och pedagogen Hasse ser till att alla får vad de vill ha.

randena av påsk och jul. Sen kan de som vill gå till en av barnkörerna som övar direkt efteråt, berättar Janne Manni.

För fyra år sedan fanns det, på grund av vikariebyten, bara en enda kör med några tappra barn. Idag leder sångpedagogen Lina Melander fyra barn- och ungdomskörer och har även barnrytmik med de minsta.

– Förra året spelade vi in en skiva* med barnkörerna med sånger av Leif Nahnfeldt och texter av Ulf Nilsson, som skrivit barnboken Adjö, herr Muffin. De komrades av professionella jazzmusiker. Och under våren förbereder vi en vårkonsert med låtar som barnen själva har skrivit, berättar Lina Melander.

Familjegudstjänster äger rum en gång i månaden och då sjunger ofta

någon av körerna. Där ska det finnas något för såväl liten som stor.

– Vi tre planerar och går igenom texter till gudstjänsterna tillsammans, plockar ut det som passar i sånger och till predikan. Vi vill att barnen ska delta aktivt, ställa fram ljus, ta upp kollekt och läsa texter, säger Lina Melander.

Emellanåt anordnas även gudstjänster med tema, som Dag Hammarskjöld, country-musikern Emmylou Harris, Edith Piaf, eller så hålls en jazz- eller dansmessa. Ofta

är Lina Melander sångsolist, kompad av inhyrda musiker.

Kyrkan tar också emot många studiebesök från skolorna.

– Då frågar barnen jättemycket och vill veta allt, de vill ha det religiösa, både barn och vuxna undrar om budskapet. Det är stor skillnad mot diskussionerna om skolavslutningarna, säger Hans Zickerman.

Masthugget är en typisk stadsförsamling. I området är det inte så många som är vana att gå i kyrkan.

– Det finns något positivt i det, man har inte så mycket negativt religiöst bagage. Folk är försiktigt positiva istället. Vi är faktiskt som en bykyrka, flera av oss som arbetar här bor i området, säger Janne Manni.

* skivsläpp 27 april vid familjegudstjänsten.

Tonfiskarna övar med Lina i Repslagargården.

De är oljan i maskineriet

- Ulla M. Andersson -

De som arbetar på vaktmästeriet och expeditionen är doldisarna i Masthuggs och Oscar Fredriks församlingar. De verkar i det tysta, men utan dem skulle ingenting fungera.

Innanför de långsmala fönstren på den gemensamma församlingsexpeditionen strax intill Oscar Fredriks kyrka, pågår en febril aktivitet.

Här planeras och bokas alla de aktiviteter som pågår i de båda församlingarna. Dop, vigslar och begravningar förstås, men också dagledigträffar, studiecirklar, konserter, studiebesök, skolvandringar, bibelvandringar och skolavslutningar.

– Verksamheten växer och lokalbokningar av alla de slag är en stor del av vårt jobb. Många tror att det är tomt i våra lokaler, men det blir trängre och trängre i huset. Det är en hel del grupper som lånar lokalerna, även utomstående, berättar Ullacarin Olausson, som är kyrkoassistent i Oscar Fredriks församling.

Sedan folkbokföringen flyttade över till Skatteverket, har arbetsuppgifterna förändrats.

– Det var flera som arbetade med folkbokföringen när vi hade hand om den. Fortfarande ringer en och annan som vill ha personbevis eller som släktforskar och

Arbetet på expeditionen har förändrats mycket sedan Masthuggs kyrkan byggdes. Kyrkoböcker likt denna på bilden har bytts ut mot datorer. Sedan juli 1991 har Skattemyndigheten hand om all folkbokföring och vi registrerar bara kyrkliga handlingar som till exempel dop och begravningar.

Ullacarin och Anna-Karin tar emot telefonsamtal och besök på expeditionen gemensam för Masthuggs och Oscar Fredriks församlingar

vill ha tillgång till kyrkböcker. De sistnämnda hänvisar vi numera till Landsarkivet, säger Anna-Karin Höglind Daud, kyrkoassistent och informatör i Masthuggs kyrkan.

En annan servicefunktion har vaktmästaren Jonny Hansson. Hans arbete skiljer sig en hel del från andra vaktmästarjobb.

– En stor del av jobbet är att förbereda gudstjänster, förrättningar som dop, vigslar och begravningar. Jag jobbar ihop med kyrkvårdarna, dukar upp allt som ska användas och serverar präster och artister med ljus och ljud. Det är en viktig kugge så att allt ska funka, berättar han.

Jonny Hansson ser också till att byggnaderna fungerar. Han är varken främmande för att lägga golv, sätta in ett nytt kök eller renovera och måla i fastigheterna.

Ett närmare samarbete mellan Carl Johans, Högsbo, Oscar Fredriks och Masthuggs församlingar håller idag på att utvecklas.

– Från och med maj 2014 kommer det att finnas en gemensam administrativ expedition i Carl Johans församlingshem och receptioner i de

andra. Oscar Fredrik och Masthugg fortsätter med en gemensam reception. Dit går det bra att ringa eller komma på besök om man vill boka dop eller lokaler, berättar Anna-Karin Höglind Daud.

Efter 2018 kommer organisationen av församlingar i Göteborgs kyrkliga samfällighet att förändras. Idag är det ännu inte riktigt klart vilka förändringar det blir.

Vaktmästare Jonny slutför installationen av diskmaskinen i Masthuggs kyrkans pentry.

Vi arbetar ideellt i Masthuggskyrkan

Eva Lindberg

pilgrimsledare vid Pilgrimscentrum som finns i kyrkan.

Varför har du valt att bli pilgrimsledare?

– När jag fyllde 50 år gav jag mig själv en pilgrimsvandring till Vadstena. Så läste jag på Masthuggskyrkans hemsida att de sökte frivilliga, gick en kurs och blev ledare.

Vad betyder Masthuggskyrkan för dig?

– När jag började komma hit för ett par år sedan, hade jag inte varit i kyrkan sedan tonåren. Men nu ger den mig ett sammanhang, nya vänner och nya möjligheter att reflektera. Jag träffar människor som gör samma resa som jag.

Lars-Olof Eckerström,
medlem i den internationella gruppen.

Vad gör ni i den internationella gruppen?

– Vi tillverkar ljus, smycken och kransar som vi säljer och skickar pengarna till utvalda länder eller projekt. Nu försöker vi samla in pengar till en vänförsamling i Swaziland.

Vad betyder Masthuggskyrkan för dig?

– Det här är min kyrka, jag bor här och den har blivit en central samlingspunkt för mig och min fru. Vi går hit regelbundet varje söndag och tisdag. Det blir en stunds reflektion i vardagsjaktet. Här lär vi känna många trevliga människor.

Eva Westberg,
gudstjänstvärd, medlem i konstgruppen som planerar kyrkans återkommande konstutställningar.

Varför har du valt att bli gudstjänstvärd?

– Det känns meningsfullt. Jag vill att människor ska känna sig igenkända och välkomna till kyrkan.

Vad betyder Masthuggskyrkan för dig?

– Den betyder väldigt mycket, jag känner mig hemma här. Själv bor jag inte i området, men kom i kontakt med kyrkan när min mor begravdes och när min son ville bli konfirmerad här. Sedan 2007 sjunger jag i altstämman i Våghalsarna, jag älskar kören!

Into the silent land

- andlig fördjupning
i kristen mystik tradition

Välkommen att utforska den kristna traditionens kontemplativa väg!

Enligt den kristna kontemplativa traditionen behöver människan göra resan från sinnet till hjärtat. Hjärtat betyder i denna kontext en persons djupaste centrum. Hjärtat kommunicerar med Gud på ett direkt sätt som vårt sinne inte gör. Under sju tisdagskvällar i vår studerar vi i bokcirkelns form kristen kontemplation (bön och meditation) utifrån Martin Laird bok: *Into the silent land*. Laird som är professor i teologi vid Villanova University i USA beskriver Gud som vårt hemland och kontemplationen som vägen hem till en allt djupare förening med Gud. Kontemplation kan inte reduceras till tekniker utan handlar djupast sett om överlåtelse av inre motstånd som tillåter det Heliga inom oss att uppenbaras. När detta sker nås vi av insikten att den Gud vi sökte redan funnit oss.

"You were within and I was outside myself"

St. Augustine

Ledare: Marianne Mörk, präst
Tid: 19.30 - 21.00 tisdagarna: 22/4, 29/4, 6/5,
13/5, 20/5, 27/5, 3/6
Plats: Klingnerssalen, Masthuggskyrkans annex.
Anmälan och frågor:
marianne.mork2@svenskakyrkan.se
Obs! Litteraturen är på engelska

Grupper och mötesplatser
i församlingen

Läs mer på vår hemsida
svenskakyrkan.se/masthugg
eller kontakta receptionen
tfn. 031-731 92 50

Stadsdelen Masthuggets Historia

- Rolf Simonsson -

historiker och etnolog, Gamla Masthuggspojkar

16- och 1700-talen

Masthugget benämns första gången i ett beslut av Kungl. Maj:t redan 1646 då generalkvartermästaren J. A:son Laneus Wårnschiöld erhöll en resolution utfärdad av Drottning Kristina år 1645 i vilken det hette att: "Utom stadens befästningar skall lämplig plats utstakas åt dem, som där vill bygga och bo". Namnet Masthugget härstammar från skeppsbyggeri och dess verksamhet. Ett masthandelskompani stiftades 1642 med ensamrätt för handel med master, spiror, sparrar, balkar, plankor och bräder. Näringsgrenen lär ha varit en av de mest omfattande i Göteborg under denna tid. Den 18 oktober 1647 erhöll de första Masthuggarna burskap som borgare. Senare 1677 omnämns för första gången Masthuggsgillet. Under 1600- och 1700-talen erhåller sammanlagt 13 masthuggare burskap som borgare (köpmän). Masthugget kom under århundraden att bebos av människor som på ett eller annat sätt hade med hamnen eller sjöfart att göra.

Själva Masthuggsbergen förblev dock obebodda fram till senare hälften av 1700-talet. De arbetare som då bosatte sig där, saknade dock medel till tomter och fick hålla sig uppe i sina kojor bland bergen. På bergen ovanför Masthugget byggde sedan arbetare och sjöfolk sina stugor på mark som fram till 1868 tillhörde Kronan.

I slutet av 1700-talet fanns i Masthuggsbergen dock endast ett fåtal gårdar, de flesta var belägna på Stigbergsåsen och längst ned utefter bergets fot. Invånarna var i hög grad herre på egen täppa; de flesta ägde husen de bebodde och skötte själva sina kommunala angelägenheter. Med den ökande verksamheten i Masthuggets hamnar och brädgårdar började också gårdarna att växa till i antal, allt högre upp i backarna och bergen.

1800-talet

I mitten av 1800-talet är Göteborg en industristad i tillblivelse med 26 100 invånare. Masthuggets invånarantal

växte inte så snabbt förrän i slutet av 1880-talet, beroende på att trähus inte fick uppföras där på grund av brandfaran.

År 1900 är befolkningen över 130 000 invånare. Masthugget förändras dramatiskt under denna period genom att inflyttningen från landsbygden nu hastigt mångdubblas.

Landshövdingehusen

År 1895 fick Göteborg ny byggnadsordning. I och med detta blev byggande av landshövdingehus nu lagligt i det att ordningen nu tillät «boningshus med bottenvåning av sten och två övervåningar av trä». Masthugget hade tidigare haft en fri och helt oplanerad kåkbebyggelse som hade karaktären av ett bohussläskt fiskeläge med ett kaotiskt gytter av trähus i en till två våningar och brokiga vägar eller stigar. Nu skedde en helt ny byggnation i Masthugget i och med dessa landshövdingehus.

Landshövdingehusen är Göteborgs särpräglade bidrag till den svenska arkitekturhistorien. De kom vid denna tid att bli arbetarbostaden framför andra i Göteborg. Husen var att

betrakta som tvåvånings trähus med källarvåning ovan mark.

Bottenvåningen i varje fastighet skulle enligt ritningarna rymma lokaler för butiker eller verkstäder samt tvättstuga. I realiteten hyrdes de ut som enrumslägenhet respektive spisrum och så småningom blev de till hel bostadsvåning.

Landshövdingehuset var ett smallhus 9-10 m brett. I enrumslägenheterna låg köket mot gården, rummet mot gatan. I hörnlägen var tvårumslägenheter vanligast. Bostaden i landshövdingehusen var enkelt utrustad. Av tradition fanns det två ingångar till lägenheten, genom en tambur till rummet och direkt ingång till köket. Vanligtvis användes bara köksingången. Tamburen förvandlades till garderob, ofta den enda i lägenheten.

På 1900-1910-talen fick varje lägenhet tillgång till rinnande vatten i köket. Den fasta utrustningen i köket för övrigt var enklast tänkbara; en vedspis för matlagning och uppvärmning, en kallvattenkran över en utslagsvask och ett skafferi med direkt ventilation. En vitglaserad

Masthuggskyrkan skymtar mellan husen, 1915.

foto: © kamerareportage

kakelugn var värmekällan i rummet. Rummet hade två fönster mot gatan, köket ett fönster mot gården.

Sociala förhållanden

Den sociala och hygieniska misären var allmänt utbredd. Synnerligen dåliga var förhållandena i Masthuggsbergen, så var till exempel alkoholismen ett akut problem. Det är ingen tillfällighet att den första logen av IOGT i Sverige, Klippan nr 1, bildades den 5 november 1879 med adress Fyrmästarevägen nr 4 i Masthugget.

Arbetarkvarteren i Masthugget var under denna tid en av de församlingar som hyste Göteborgs fattigaste befolkning. Men den omständigheten att invånarna tillhörde samma samhällsklass bidrog till att stärka den starka samhörighetskänslan dem emellan. I första hand kände man samhörighet med grannarna kring trapphus och gårdar. Man hjälpte varandra med lån och tjänster. Det hände att man erbjöd en nödställd granne klädesplagg att gå till pantbanken med. Kvinnorna hjälpte varandra i tvättstugan. Det var regel att grannarna i fastigheten samlade in pengar till begravningskrans när någon i huset dött. Man kände sig hemma i stadsdelen där man också i regel kunde köpa alla sina dagligvaror.

Men just i arbetarkvarteren fanns det också klasskillnader. Längst ner på skalan stod de som bodde i källarlägenheter. Bottenvåningen i landshövdingehuset var inte bara mörkast, den var ofta fuktig eftersom fukten från källarens jordgolv sögs upp av tegelväggarna. Mögellukten

från det fuktiga hemmet var svår att vädra ur; inom fastigheterna var det finast att bo högst upp.

«Masthuggsbusarna»

Det sociala främlingskapet och de olika skräckvisionerna som vid 1800-talets senare hälft florerade om «Masthuggsbusarna» förstärkte sig själva genom den sociala rädslan bland staden styrande och de mer välbärgade. De visste inte så mycket om de faktiska förhållandena i Masthugget just därför att de själva undvek att gå dit. I «de vilda Masthuggsbergen» hade innan landshövdingehusens tillkomst befolkningen tätat i en «fri» och ohämmad bebyggelse. En kåkstad hade vuxit fram med tilltagande trångboddhet. I en rapport skriven under 1890-talet till stadens styresmän hette det:

«Också vore de s.k. Masthuggspojkarna, till vilka räknas den manliga ungdomen i Masthuggsbergen till de mest oregleriga samhällsmedlemmar med vilka polisen hade att skaffa. Uppfostrade i fullaste frihet skydde de ingenting och ställde ständigt till slagsmål och andra oordningar. Det enda de hade respekt för var den överlägsna fysiska styrkan. Att slåss var för dem vad idrotten är för nutidens ungdom. Det var icke rådligt för främlingar att sedan mörkret inträtt, besöka deras hemtrakter».

- - -

I nästa nummer fortsätter Rolf Simonssons artikel om stadsdelen Masthuggets historia. Då kommer vi in på 1900-talet.

actalliance

ALLT

för att utrota hungern

www.svenskakyrkan.se/internationalt-arbete

GE EN GÅVA!
90 01 22-3 Pj
900-1228 Bj

Svenska kyrkan
INTERNATIONELLT ARBETE

Fasteinsamlingen avslutas på
Palmsöndagen 13 april
med Pilgrimsmässa kl. 11
i Masthuggskyrkan

Gilla
Masthuggskyrkan
på Facebook

Nästa nummer kommer
i början av september

Medarbetare i Masthuggs församling

präster:

Anders Leitzinger (kyrkoherde)..731 92 35
Anna Dubár..... 731 92 36
Janne Manni..... 731 92 44
Marianne Mörk..... 731 92 34

diakon:

Annika Delemark 731 92 38

församlingspedagog:

Hans Zickerman 731 92 42

organist:

Berit Palmgren 731 92 37

musikpedagog:

Lina Melander 731 92 42

pilgrim och turism

Marie Lumsden 073-773 86 50

ekonom:

Catharina Fredriksson 731 92 32

vaktmästare:

Jonny Hansson 0706-46 24 08

kyrkoassistent:

Anna-Karin Höglind Daud (informatör)...
Ullacarin Olausson..... 731 92 50

teckenspråkig verksamhet:

Camilla Jansson (SMS)..073-773 89 25
Gun Bothén 073-773 89 30

Reception gemensam för Masthuggs och Oscar Fredriks församlingar svarar på frågor och bokar dop - vigsel - begravning och lokaler.
Öppet mån-ons, fre 9-15, samt tors 13-15.
Lunchstängt 12-13.

Välkommen att ringa 031-731 92 50

Besöksadress receptionen:

Oscar Fredriks kyrkogata 1
413 17 GÖTEBORG

Postadress:

Masthuggs församling
Carl Johans kyrkplan 1
414 55 GÖTEBORG
masthugg.forsamling@svenskakyrkan.se

Masthuggskyrkan 100 år
1914 -2014

Konsttävling på temat

Levande kyrka igår – idag – i morgon

Inlämning av konstverk

Vad?

Måleri, teckning, text, foto, textil, skulptur. Endast ett verk från varje konstnär. Lämna uppgift om namn, adress, telefon, e-post på konstverkets baksida

Var?

Masthuggskyrkan

När?

Måndag – fredag
under perioden 1 - 10 oktober
Kyrkan är öppen kl 10 - 16
Kontakta vaktmästaren
mobil 0706-46 24 08

Tävling och Utställning

Vinnande bidrag och utvalda verk kommer att ingå i en utställning i kyrkan.

Utställningen öppnas söndagen den 30 november, efter gudstjänsten. Då presenteras också fem pristagare som får ett diplom och 3000 kr.

Pristagarna utses av en jury bestående av Olle Langert, Gerd Ekdahl, Anne-Marie Ljungberg och Anders Leitzinger.

Utställningen stängs den 7 januari 2015

Välkommen att lämna in ditt konstverk